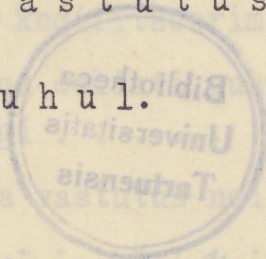

Diplomitöö
reklamatsioon
16.9.39

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
ÕIGUSTEADUSKUNTA
29 VII 39
№ 547
TARTU

Diplomitöö

Tsiviilne vastutus delikti
pühul.

Valter PÄRLI,
stud. jur.
matr. 12126

7677.

1939.a.

Lõp. juur 13 X 39

- 2 -

S i s u.

IX. Kahju mõiste määritlemine	lhk.	52
X. Aegumine	"	55
I. Sissejuhatus	lhk.	3
II. Kohustuse mõiste ja deliktist üldse.	"	6
III. Ajalooline ülevaade ja kohustused deliktist rooma õiguse järgi	"	8
IV. Balti Eraseaduse kodifitseerimine.	"	18
V. Tsiviilne vastutus delikti puhul kehtiva BES järgi	"	23
VI. Delikti liigid ja vastutus neil juhtudel	"	34
1. Kehavigastused	"	34
2. Surmamine	"	35
3. Isiku vabaduse võtmine	"	37
4. Naisisikute au vastu sihitud süüteod	"	37
5. Auhaavamine	"	38
6. Varandusvastased deliktid.	"	39
7. Pettus	"	40
VII. Solidaarne vastutus	"	43
VIII. Obligationes quasi ex delicto	"	46
A. Esemete väljaviskamine, väljavalamine ja kukkumine.	"	46
B. Loomade poolt tekitatud kahjud.	"	48

IX. Kahju mõiste ja suuruse määritlemine	lhk.	52
X. Aegumine	"	55
XI. Lõppsõna	"	59

+ +
+

Tsiviilne vastutus delikti puhul.

I Sissejubatus.

Kõigis inimesis peitub teatud väime jõud, mis - teostatuna välisest võimust - on suunatud ühiskondliku koostelu reguleerimisele, inimeste omavaheliste ning inimeste ja asjade suhete (n.a. õigussuhete) korraldamise kaudu. Seda väimset jõudu nimetatakse õ i g u s e k s e .

Õigus esineb normide kogumi näol. Olenevalt sellest, mis põhimõttel toimub inimeste teotsemine õigusnormidega, eristatakse avaliku- ja eraõiguse norme.

Prof. I. Tjutrjumov'i (Graždanskoe pravo) järgi on tsiviilõiguse aineks inimeste eluliste suhete reguleerimine nende elunõuete ja huvide rahuldamisel.

Tsiviilõigus sisaldab seega õigusnorme, mis korraldavad üksikute tsikute, niibasti füüsiliste kui juriidiliste, eravahekordi kodanlikus suhtluses, kuna avaliku õiguse aineks on õigusnormid, mis korraldavad üksiku tsiku õigusi ja kohustusi

Tsiviilne vastutus delikti puhul.

õidusega, s.o. avalik-õigusliku võimu esindajatega.

I Sissejuhatus.

Kõigis inimesis peitub teatud vaimne jõud, mis - toetatuna välisest võimust - on suunatud ühiskondliku kooselu reguleerimisele, inimeste omavaheliste ning inimeste ja asjade suhete (n.n. õigussuhete) korraldamise kaudu. Seda vaimset jõudu nimetatakse õ i g u s e k s.

Õigus esineb normide kogumi näol. Olenevalt sellest, mis põhimõttel toimub inimeste teotsemine õigusnormidega, eristatakse avaliku- ja eraõiguse norme.

Prof. I. Tjutrjumov'i (Graždanskoe pravo) järgi on tsiviilõiguse aineks inimeste eluliste suhete reguleerimine nende elunõuete ja huvide rahuldamisel.

Tsiviilõigus sisaldab seega õigusnorme, mis korraldavad üksikute isikute, niihästi füüsiliste kui juriidiliste, eravahekordi kodanlikus suhtlemises, kuna avaliku õiguse sisuks on õigusnormid, mis korraldavad üksiku isiku õigusi ja kohustusi üldsusega, s.o. avalik-õigusliku võimu esindajatega.

Selle materjaalse määritlemise aluseks on Ulpianuse tuntud lause: "Publicum ius est, quod ad statum ^{rei} Romanae spectat; privatum, quod ad singulorum utilitatem pertinet."

Nagu ülaltähendatud, esineb õigus normide kogumi näol. Kõik kehtivad õigusnormid kokku moodustavad vastava riigi objektiivse õiguse. Viimasega üksikinimesele kindlustatud õiguslik ala on vastava isiku subjektiivne õiguskond.

Eraõiguse tähtsamaks alaks on just varanduslikud vahekorrad ja perekond. Vastavalt sellele jaguneb eraõiguslik koodeks harilikult järgnevalt:

1) asjaõigus, 2) kohustusõigus, 3) perekonnaõigus ja 4) pärimisõigus.

Neile lisandub üldosa, mis sisaldab ühiseid õigusmõisteid tervest õigussüsteemist.

Vahemärkmena olgu tähendatud, et õigussüsteemiks nimetatakse sisult seoses olevate õigusinstitootide kogumit.

Käsitades tsiviilset vastutust delikti puhul, huvitab meid eraõigusliku koodeksi kohustusõiguse osa, kus vastuse leiame ülesseatud küsimusele.

II. Kohustuse mõiste ja deliktist üldse.

Kohustus (obligatio) on säärane juriidiline vahekord, mis annab isikule - kreditorile - õiguse nõuda teiselt isikult - deebitorilt, teatava teo sooritamist. Kohustuse mõiste on Institutsioonides määritletud järgmiselt: "Obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus solvenda rei secundum nostrae civitatis iura" (fr. In. 3. 13).

Sellest järgneb, et kohustuste abil inimesed rahuldavad omi mitmekesiseid konkreetseid tarbeid, reguleerides ja korraldades nende varal omi suhteid.

Võrreldes kohustusõigust asjaõigusega ilmneb, et asjaõiguses on õigussuhted absoluutsed ja sihitud otseselt asja kasutamisele ilma kolmanda isiku osavõtuta, kuna kohustusõiguses õigussuhted kannavad isiklikku ilmet esinedes seega suhtelistena. Oma sisult kui ka tekkimiselt on kohustused väga mitmesugused. Nii tekivad kohustused kas vastavast juriidilisest tehingust, seadusevastasest teost - d e -

l i k t i s t, või nende aluseks on vastav seaduses ettenähtud suhe, näit. ühismandist olenevad suhted. 1)

Delikti (delictum) all mõeldakse üldiselt kahju, lubamata toimust, süütegu kõige üldisemas mõistes.

Kohustused deliktist on kohustused kahjude taandumiseks, mis tekkinud teatava isiku seadusevastasest toimingust või tegevusetusest. Kohustused deliktist osutuvad ajalooliselt kõige vanemaks kohustuste tekkimise viisiks. Õigusnormid sünnivad ühiskonnas, arenevad, täienevad ning muutuvad ühes ühiskondliku eluga. Nii on ka kohustusõigust käsitlevad õigusnormid üha areneva ühiskondliku eluga allunud muutmisele.

1) BES § § 2907 - 2908.

III. Ajalooline ülevaade ja kohustused
deliktist rooma õiguse järgi.

Kehtivate seaduste järgi on võlglane - debitor - seotud kohustusega ainult ses mõttes, et kohustuse mittetäitmisel nõutakse tema varandusest sisse kreditorile tekitatud kahju, kusjuures võlglase isik - kui niisugune, jääb täiesti puutumatuks. Kuid nii polnud see aga minevikus - kohustuste tekkimise algperioodil. Riiklik võim ei seganud end üldse eraisikute huvide kokkupõrke lahendamise vahele, jättes selle kannatanu enda korraldada. Sellest tekkis kättemaksu instituut, mille järgi kahjude tekitamisel oli vastutav just süütegija isik, aga mitte tema varandus. Nii tekkis vastutuse mõiste ja nimelt ühe isiku - süütegija - vastutus teise isiku - kannatanu ees. Tähenadatud kättemaks, mis sündis põhimõttel: "silm silma, hammas hamba vastu", võis saada hiljem kõrvaldatud poolte sellekohase kokkuleppega: kannatanu loobub kättemaksust, kui süütegija tasub tekitatud kahju.

Kuid selles kokkuleppes pole veel tegemist kohustusega, selle sõna otsemas mõttes, sest kui süütegija, vaatamata kokkuleppele ei tasu kannatanule tekitatud kahju, ei saa viimane seda nõuda.

Sel juhul lahenes olukord status quo põhimõttel: süütegija langeb jälle kannatanu kättemaksu alla.

Samm- sammult hakkab riiklik võim end sel alal eraisikute huvide kokkupõrgete lahendamise vahele segama, algul piirates ja hiljem keelates täielikult kättemaksu, asendades kättemaksu teatud trahviga kannatanu kasuks. Ühes sellega riiklik võim kindlustab määratud trahvi kättesaamist. Nii tekib esmakordselt võlavahekord - kohustus: süütegija on kohustatud kannatanule maksma tekitatud kahju katteks kindlaks määratud trahvi. Deliktist tekkivate kohustuste kohta leiame õigusnorme kõigepealt 12. tahvli seadustes. Tähendatud 12. tahvli seadusi n.n. leges duodecim tabularum, loetakse vanimaks kirjalikuks õigusnormide allikaks (a. 451 e. Kr.). Olgugi, et 12. tahvli seadused olid jaotatud tahvlitesse, puudus neil täielik süsteem

meie mõistes, kuna näiteks ühes ja samas tahvlis leiame segamini nii kriminaal- kui ka tsiviilõiguse norme.

Deliktid jagunevad kahte liiki: 1) delicta publica puudutavad kogu ühiskonda ja 2) delicta privata puudutavad üksikut isikut.

12 tahvli seadustes leiame järgmisi delicta privata vorme: 1) injuria, 2) furtum ja hilisem 3) damnum injuria datum.

I. Injuria - isikuvastane delikt - jaguneb kolme alaliiki:

1) m e m b r u m r u p t u m - kehavigastused.

See on kõige raskem juhus ja 12 tahvli seaduses on selle delikti häästamiseks - kui puudub poolte vahel teistsugune kokkulepe - ettenähtud kättemaks - talio - põhimõttel: "si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto;"

2) o s f r a c t u m - kergemad vigastused. Selle delikti puhul on juba kättemaks keelatud ja selle asemel süütegija on kohustatud kannatanule maksma rahatrahvi järgmiselt: kui kannatanu oli vaba kodanik - kolmsada assi, kui aga kannatanu oli ori

- üks sada viiskümmend assi;

3) *verberatio* - teiste füüsiliste kannatuste tekitamine. Selle delikti puhul on samuti kätemaks keelatud, kuid süütegijal tuli neil juhtudel maksta kannatanule kakskümmend viis assi.

II. Furtum - vargus. Selle delikti tagajärjed olenevad sellest, kas süütegija tabati süüteo paigalt või ei tabatud s.o. kas on tegemist - furtum manifestum või furtum nec manifestum juhtudega.

Esimesel juhul 12. tahvli seaduste järgi oli raske karistus. Kui vargus sündis öösel, ehkki päeval, kuid varas takistas tema kinnipidamist relvaga, siis võidi varast karistamatult tappa (*Si nox furtum faxit, si im occisit, iure caesus esto. Luci si se telo defendit*). Nõuti ainult, et varga kinnipüüdja kutsuks rahvast kokku ("*endoque plorato*", "*cum clamore testificetur*", fr. 4. l. D. 9, 2).

Teistel juhtudel päevast varast ei tohitud tappa, vaid tema langes kehalise karistuse alla ja anti kannatanule. 2)

2) Gai. III 189: *verberatus addicebatur ei cui furtum fecerat*".

Milliseks kujunes viimati nimetatud juhtudel süütegija seisukord see oli selgusetu rooma juristidelegi: ühede arvates langes süütegija orja seisusse, teiste arvates aga seisundisse addictus. Praktiliselt kujunes vahe selliseks, et viimasel juhul võis varas end 60 päeva jooksul kannatanult välja osta. Kuna aga poena polnud seadusega kindlaks määratud, siis olenes ka sel juhul süütegija saatus kannatanust, kes võis vargalt kahjutasu nõuda oma näengu järgi. Kui aga vargaks osutus ori - siis visati ta lihtsalt Tarpeija kalljult alla. Juhul, kui varast ei tabatud teolt (furtum nec manifestum), siis oli ta kohustatud maksma trahvi varastatud kraami kahekordses väärtuses - poena dupli. ³⁾

Kõik need vaadeldud 12 tahvli seaduste normid on n.ö. üleminekuaja normideks, olles tingitud puht tunnetest, aga mitte rajatud mõistusele.

³⁾ Gai. III 190.

III. Damnum injuria datum - võõraste asjade rikkumine ehk hävitamine - on tuntud hilisemale ajale. Selle delikti seisund 12 tahvli seadustes ei olnud selge, kuigi mõned nimetatud delikti liigid olid ka 12. tahvli seadustes ette nähtud, nagu: põletamine, võõra orja vigastamine j.m. Need kõik on aga üksikud spetsiaaljuhud. Üldise normi olemasolu selle delikti liigi kohta on vaieldav. Mõnede õpetlaste (Huschke, Sell) arvates oli 12 tahvli seadustes ette nähtud üldine ja ühine hagi võõra varanduse rikkumise või hävitamise juhuks ja nimelt - actio de rupitiis sarcinendis. Kuid need arvamused pole leidnud üldist vastuvõttu.

Tähendatud delikti edaspidine areng jätkus Lex Aquilia alusel. Rooma Vabariigi lõpuks oli kogu kohustusõigus peajoontes välja töötatud ja seepärast jäi üle seda edasi arendada. Edasises arengus vastutab võlgnik kreditori ees juba oma varandusega, aga mitte enam oma isikuga. Rooma Vabariigi teisest poolest muutuvad ka kohustused deliktist. Ühelt poolt reformeeritakse ülalvaadeldud deliktid, teiselt poolt loodi praetori poolt uued injuria liigid. Kõige pealt

vaatleme millised muudatused tegid läbi endised delikti vormid.

1. Injuria kohta 12 tahvli seadustes ettenähtud normid reformeeriti põhjalikult praetori ediktiga, kusjuures ediktiga üldistati tähendatud seaduse norme. Seeläbi osutus võimalikuks injuria mõiste lahendamine kõikidele isikute vastu sihitud deliktidele. Ühes sellega muudeti ka deliktist tulenevad tagajärjed. 12 tahvli seadusega tunnustatud taliooni põhimõtte tõrjuti lõplikult välja. Ka ei peetud enam täpselt kinni ettenähtud trahvi määradest, kuna viimased osutusid kasvava majandusliku jõukuse juures vägagi madalateks. Et trahvi määrad muutusid madalateks, näitab kujukalt kellegi L. Veratiuse tegu. Tähendatud isikule pakkus lõbu tänavail jagada vastutulijaile kõrvakiile, kusjuures tema järel kõndiv ori tasus kohe isanda käsul sarnase delikti eest ettenähtud 25 assi suuruse rahatrahvi.

Praetori edikt, muutes ära kindlad trahvimäärad, seadis sisse actio injuriarum aestimatoria. Praetor ise või kohtunik määras igal konkreetsel juhul

trahvisumma, vastavalt olukorrale. Sel ajastul tsiivilvastutuse kõrval tekib juba ka kriminaalvastutus. Lex Cornelia de iniuriis seadis sisse kriminaalvastutuse pulsare, verberare, vidomum introire juhtude jaoks. Hiljem laiendati kriminaalvastutust ka teistele juhtudele ja kannatanule jäi valida actio aestimatoria ning kriminaaljälitamise vahel. ⁴⁾

2. Furtum. Selle delikti vormi juures oli tähtsamaks reformiks isikliku vastutuse asendamine praetori poolt vastutusega in quadruplum.

Hiljem jäid püsima ainult actio furti manifesti in quadruplum ja actio furti nec manifesti in duplum. Need hagid on kõik trahvi iseloomuga, nad on actiones poenales. Peale selle võis kannatanu alati varastatud asja välja nõuda rei vindicatio abil; kui aga vargal enam asja ei olnud, siis võis välja nõuda viimase väärtuse erilise condictio furtiva abil.

⁴⁾ § 10 In. 4.4. "In summa sciendum est de omnia iniuria eum, qui possus est, posse vel criminaliter agere vel civiliter".

3. *Damnum injuria datum* - üksikud liigid olid kokkuvõetud a. 287. e. Kr. välja antud *Lex Aquilia* ehk *Lex Aquilia de damno injuria dato* seadusse. Tähendatud seadus jagunes kolme jakku. Esimese jao järgi see, kes tappis teisele isikule kuuluva orja või "*animalia quae pecundum numero sunt*", seega kes tappis ka teisele isikule kuuluva hobuse, härja, lamba j.t. oli kohustatud omanikule maksma asja viimase aasta kõrgema hinna. Teine jagu määritles adstipulatori vastutust stipulatorile kahju tekitamisel nõudmise kustutamise. Kolmas jagu käsitles jällegi võõra vara rikkumist ja selle järgi see, kes haavas võõrast orja, ehk looma või hävitas teisele kuuluva asja, oli kohustatud asja omanikule - kahju kannatanule - tasuma asja kõrgema hinna, mida asi omas viimase kuu kestel.

Lex Aquilia järgi ei olnud nõuetav, et kahju oleks tekitatud tahtlikult (*dolus*), vaid jatkus ka kergest hooletusest (*culpa levis*).

*Lex Aquilia*s ettenähtud deliktide juhtudele loodi praetori poolt juurde uued *injuria* liigid, nagu: *rapina* - röövimine, *metus* - ähvardus, *dolus* - pettus.

Nagu eeltoodust nähtub, tegi obligatio ex delikti ajaloo vältel läbi terve rea muudatusi, enne kui omandas meie kehtivas seaduses ettenähtud vormi.

Rooma õiguse arengut kroonis keiser Justinianus oma kuulsa Corpus iuris civilis'ega (koostatud 6. sajandil p. Kr. keiser Justinianuse valitsuse ajal), mis võeti hilisemal sajandil Euroopa rahvaste poolt omaks (n.n. rooma õiguse retseptsioon).

Ka Eesti territooriumil tuli rooma õigus üldisemalt tarvitusele Rootsi ajal.

Ehkki kõikjal rooma õiguse vormiline kehtivus on uuemal ajal lakanud, on ta sisuliselt tugevasti mõjustanud seaduslikke, mis teda asendasid.

IV Balti Eraseaduse kodifitseerimine.

Enne kui hakkame käsitlema tsiviilvastutust delikti puhul kehtiva Balti Eraseaduse järgi, olgu antud lühike ülevaade tähendatud seadustiku saamisloost.

Balti Eraseadus, lühendatult BES, on kodifitseeritud Balti õigusajaloolase Friedrich Georg v. Bunge (sünd. 13. märtsil 1802.a. Kiievis, surnud 9. aprillil 1897.a. Viesbadenis, Saksamaal) poolt 1856 - 64.a., maksev 1. juulist 1865.a., moodustab Eestis senipüsinud eraõiguse seadustiku.

Balti Eraseadus on arenenud meie kodumaa sündmusrikkas ajalookeerises. XII s. lõpust alates võistlesid Baltikumis võimu pärast vastavail ajajärkudel katoliku kirik, ordu, Taani, Rootsi, Poola ja Vene riik, Loomulikult tõi iga valitseja omi õigusi ja korraldusi, mis sisuliselt ja põhimõtteliselt erinesid. Kindla valitsuse puudus, eriti ordu-ajajärgul, kitsarinnaline seisuslik ühiskond ja sellele omane egoism, see kõik tasandas ühtlaste õigusmõis-

tete arengut.

BES-e arengus erinevad kolm ajajärku:

1) Piiskopi- ja ordu-aeg XII s. lõpust ordu langemiseni 1561.a., mil välja arenes Põhja-Saksa õigussüsteemide alusel (Sachsenspiegel, libri fendorum) Liivimaa ning Eestimaa rüütli- ja maaõigus. Linnad, olles Hansa liidus, võtsid üle rohkem arenenud Saksa linnade õigused. Tallinn sai Lüübeki õiguse, millest välja arenes Eestimaa linnaõigus, maksev praegu Tallinna alllinnas (mitte aga Toompeal), Rakveres ja Haapsalus. Teistes Eestimaa linnades maksab Eestimaa maaõigus. Narvas oma eriõigus. Riia linna õigus arenes ja täienes Hamburgi õiguse alusel. Hiljemini levis Riia õigus ka teistes Liivimaa linnades.

2) Ajajärk 1561 - 1721., s.o. Poola ja Rootsi aeg, soodustas veel rohkem õigusnõrmete erinevust ja mitmekesisustumist. Poola mõju ei olnud suur, sest rootslased tõrjusid poolakad varsti Liivimaalt välja, kuid Rootsi seadused täiendasid mõndagi ~~BES~~-e puudulikkude *hiljem BES sissevõetud* normi ja instituuti. Rootsi ajal just tungis ka rooma õigus, mis enne Saksamaal oli retsipeeritud, meie maale. Selle õiguse täpsed ja viimistletud normid

aitasid täiendada eriti puudulikke nõude- ja asjaõiguse norme.

3) Ajajärk 1721 - 1918. moodustab Vene aja. Vene õiguse mõju BES-sse on olnud võrdlemisi tähtsusetu.

EELtoodust järgneb, et BES koosneb õieti kahest peaelemendist. Germaani õigus sai perekonnaõiguse aluseks, kuna rooma õiguse normid, nagu juba eelpool tähendatud domineerivad nõudeõiguses, osalt ka asjaõiguses. Pärandiõigust aga mõjustavad nii germaani - kui ka rooma õigus.

Peeter I, vallutanud Liivi- ja Eestimaa oli töötanud kohalikele seisusile ja linnadele säilitada nende õigused ja eesõigused. Viimased polnud aga kodifitseeritud, vaid laiali paisatud üksikuis dokumentides.

Juba XVIII s. I poolel katsusid mõisnikud kohaliku õiguse kodifitseerimist teostada, nõutades selleks Vene keisrite kinnitust, kuid tagajärjetult. Alles Nikolai I ajal, kui päevakorral oli Vene seaduste kodifitseerimine, asuti koostama ka Balti seadusi.

1845.a. ilmusid Balti seaduste I ja II köide, mis käsitlesid kohalikkude asutiste ja seisuste kor-

raldusi. III köite s.o. Balti Eraseaduse allikaiks olid: 1) Corpus iuris civilis umbes 2/3 ulatuses, 2) Voldemar Eriku seadus, 3) rüütli-õigus, 4) Sigismund Augusti ja teiste privileegiumid, 5) Rootsi õigus, 6) kanooniline õigus, 7) Leedu statuut.

BES sisaldab 4600 paragrahvi ja jaguneb nelja raamatusse: 1. raamat perekonnaõigus, 2. raamat - asjaõigus, 3. raamat - pärimisõigus ja 4. raamat - nõudeõigus, kus leiavad käsitlemist ka obligatio ex delicto.

Tähendatud BES- e koostajale Fr.G.v. Bungele tehti ülesandeks eelnõusse võtta ainult maksev seadus vähemagi muudatuseta; järelikult sajandite vältel kujunenud partikularism ja kasuistika pidid jääma. Selle peale vaatamata õnnetus Bungel osaliselt neid pahesid parandada ja pehmedada, sest ta suutis senisesse vastukäivate normide rägastikku tuua siiski mingisugust ühtlust ja süsteemi. Eriti rooma õiguse norme kasutati ohtrasti, samuti ka Saksa üldõigust. Üldiselt jäi aga kitsarinnaline seisuslik alus ja maa-alaline mitmekesisus õigussuhete korraldamisel püsima, mispärast BES on kasuistlikumaid ja

ühtlusetumaid koodekseid maailmas. Pealegi ei võetud sinna talurahva kohta käivaid õigusnorme. Alles Eesti ajal 1920.a. kaotati seisused ja talurahva seadustikud, ja vastavad maaõiguse normid laienesid kõigi maal elutsevate isikute kohta.

1923.a. moodustati Vabariigi Valitsuse otsusel vastav komisjon tsiviilseadustiku väljatöötamiseks, kuid see komisjon pole veel tööga lõpul ja tänini kehtiv meil edasi BES. ühes mõningate muudatustega.

See seadusmäärustega vastav, rikkudes võrast subjektiivset õigust ning tekitab kaotatud varanduslikku kahju.

Vastavalt sellele on igal õigustrikkumise juhul kahjukannatanul õigus õigustrikkumise vastu tekitatud kahjude tasumist, kuid ainult siis, kui kahju tekkimise põhjustas õigustrikkumine. Õigustrikkumist põhjustanud teine võib põhjendada nii tegevuses kui ka tegevusetuses.

Keelatud toimingute eelseisole kindlakstegeviseks on tarvilik mitte ainult vastava toimingute seadusevastasus objektiivses mõttes, s.t. õigusrikkumise teoreetiline rikkumine, vaid ka sama toimingute seadusevastasus.

V. Tsiviilne vastutus delikti puhul kehtiva

Seega on tar B E S järgi.

Nagu eelpool tähendatud tuleb inimestel ühiskonnas sooritada oma elunõuete ja huvide rahuldamiseks teatud vastavaid juriidilisi toiminguid.

Kuid kõik toimingud pole aga seadusnormidega lubatud ja inimesed sattuvad sageli nende sooritamisel seadusmäärustega vastollu, rikkudes võõrast subjektiivset õigust ning tekitades kaaskodanikele teatud varanduslikku kahju.

Vastavalt sellele on igal õigusrikkumise juhul kahjukannatanul õigus õigusrikkujalt nõuda tekitatud kahjude tasumist, kuid ainult siis, kui selle kahju tekkimise põhjustas õigusrikkuja oma süü läbi. Õigusrikkumist põhjustanud toiming võib väljenduda nii tegevuses kui ka tegevusetuses (BES § 3284).

Keelatud toimingu olemasolu kindlakstegemiseks on tarvilik mitte ainult vastava toimingu seadusevastatus objektiivses mõttes, s.t. õiguslikkude normide rikkumine, vaid ka sama toimingu seadusevastatus sub-

jektiiivses mõttes, s.t. et vastav toiming oleks sooritatud süüliselt.

Seega on tarvilik süü olemasolu ja peale selle on tarvilik kindlaks teha põhjuslik side kahju tekitanud toiminguga ja järgneva kahju vahel. Teiste sõnadega selle §-i käsitlemisel tuleb jõuda selgusele, kas kahi oleks tekkinud, kui inkrimineeritavat toimingut poleks olnud. Need põhimõtted on arusaadavad, kui meelde tuletada, et vaadeldud BES § 3284 on rajatud actio legis Aquiliale.

Siit järgneb, et seadusevastane tegu või õigusrikkumine eeldab selle tegijaks vaba ja teadlikku tahte olemasolu. See tahe võib esineda kas 1) kurja tahte või 2) ettevaatamatuse näol (BES § 3289). Kurja tahte (dolus) all mõistetakse igasugust ettekavatsetud kahju tekitamist (BES § 3290). Ettevaatamatuks (culpa) loetakse igasugune seadusevastane toimimine, mis pole sooritatud kuritahtlikult, vaid hooletuse, kergemeelsuse, nalja, laiskuse j.t. tagajärjel, kui võrd seda tegu võib üldse lugeda tegija süüks (BES § 3294).

Culpa juhtudel seadusevastane tegu avaldub selles, et ei täidetud seda ettevaatust, mille juures teo tagajärg pidi ja võis saada kõrvaldatud. See seadusevastane tegu võib leida aset ka hooletuse läbi. ⁵⁾

Rooma õiguse eeskujul eristab BES kahesugust ettevaatamatust:

- 1) äärmine hooletus (culpa lata) ja
- 2) kerge hooletus (culpa levis) ⁶⁾

1) Culpa lata on niisugune ettevaatamatus, kui isik toimib äärmiselt kergemeelselt ja ettenägematult, või hoolib temale usaldatud võõrast varast ja toimetustest vähem kui omist asjust (s.t. ei avalda tarvilikku hoolt, diligentia quam in suis rebus adhibere solet), või võtab ette sarnased toimingud, mille kahi ja hädaohtlikkus ei võinud jääda temale teadmatuks. (BES § 3296). Näit. kui isik võtab endale isikliku teenistuse näol täita ülesande, mis nõuab erilisi teadmisi, millised temal aga puuduvad, siis pani ta toime culpa lata.

5) Zvingmann V lhk. 60 ja III lhk. 255.

6) BES § 3295.

2) Culpa levis - kerge hooletusega on meil tegemist siis, kui teo kordasaatjal puudus korraliku, hea peremehe hool (BES § 3297).

Vastutus delikti puhul olenebki sellest, kas on tegemist dolus või culpa juhtudega (BES § 3289).

Segasüü juhul, s.t. kui mõlemad pooled, nii õigusrikkuja kui ka kahju-kannatanu, toimisid kuritahtlikult ühe ja sama asja suhtes, ~~siis~~ pole kummaltki poolel õigust kahjutasu nõudmiseks. Kui aga kuritahe oli ühel poolel, siis kahjukannatanu võib kahjutekitajalt nõuda kahjude tasumist, olgugi, et ta ise polnud küllaldaselt ettevaatlik (BES § 3291).

Ka rooma õigus lubas compensatio't, kui lan- gesid kokku dolus dolus'ega ehk culpa culpa'ga. Kui aga kuritahe oli ainult ühel poolel, siis kahju- kannatanu on õigustatud nõudma kahjutasu olgugi, et ta ise oli süüdi ettevaatamatuses (BES § 3291).

Eriti tuleb silmas pidada normi, mis keelab kokkuleppe sõlmimise kuritahtlikult tekitatud kah- jude eest tasumaksmisest ette vabanemise kohta. Kui sarnane kokkulepe on poolte vahel sõlmitud, siis

loetakse see tühiseks, maksvusetuks. Muidugi pole kahjukannatanule keelatud loobuda pärast kahju tekkimist kuritahtlikult tekitatud kahjude eest kahjutasu nõudmisest (BES § 3292).

Onus probandi doluse juhul langeb kahjukannatanule (BES § 3293).

Vastutus culpa lata puhul tagajärgede eest on samasugune kui doluse korral. Teiste sõnadega, culpa lata vastutuse mõttes võrdub dolus'ele (BES § 3297). Seda seadusemäärust ei saa aga võtta üldise reegliks. Nii näiteks eelpool käsitletud BES § 3291 ja samuti BES § 3441, mis kõnelevad kahjutasu nõudmisest, on kohaldatavad ainult dolus juhtudele ega või saada laiendatud culpa latale. Vastastikuse ettevaatamatuse juhul loetakse ühe ettevaatamatus kaetuks teise ettevaatamatusega ja arvestatakse ainult kahi, mis ületab teise ettevaatamatusest tekitatud kahju (BES § 3303).

Teatavatel seaduses eriti nimetatud juhtudel ei loeta ettevaatamatust süüks, kui vöörastele asjadele on pühendatud sama hool, millisega harilikult suhtutakse oma asjadesse, kusjuures see ettevaatama-

tus ei tohi olla culpa lata (BES § 3299).

Nii näiteks hoiule võtja on kohustatud hoiule võetud asja hoidma sama hoolega, nagu ta hoiab oma asja (BES § 3782). Samuti seltsingu liikmelt ei või nõuda suuremat hoolt kui ta seda tarvitab oma asjade ajamisel (BES § 4278) j.m.

Üldiselt peab nentima, et täpset piiri culpa lata ja culpa levisse vahel on võimatu tõmmata ja nende mõistete määramine vastavalt asjaoludele peab jääma igal juhul kohtu kompetentsi, nagu seda määritlevad ka tsiviil-kohtupidamise eeskirjad. 7)

Lõpuks olgu tähendatud, et ka ettevaatamatuse juhtudel lasub onus probandi samuti kahjukannatanul, kuna tõendamine, et seda õigusrikkumist ei saa lugeda süüks, langeb õigusrikkujale (BES § 3304). See norm on kooskõlas Ts. Kp. Sead. §§ 81 ja 366 normidega, millede järgi nõudja on kohustatud tõendama oma nõuet, kuna kostja ^{vaieldes} ~~vaidles~~ nõudele vastu, peab tõestama oma vastuväiteid.

7) Ts. Kp. S. §§ 135¹ ja 706¹.

Ülaltähendatud BES § 3284 määrab üldiselt kahjude nõudmise, millisest normist on aga erandeid. Nii pole meil tegemist õiguse rikkumisega, kui keegi teostab temale kuuluvat õigust ("qui suo iure utitur, nemini laedit") ehk toimib selle tahtel, kellele tekib kahi või lõpuks on teise seadusevastase teo läbi sunnitud hädakaitsele (BES § 3285).

Samuti ei loeta õigusrikkumist süüks, kui selle saatis korda lapseealine alla 7 aasta vanuse, või isik, kes ei võinud juhtida oma vaimu-tegevust. Siinjuures peab tähendama, et jooanud olekust tingitud vaimutegevuse rike ei vähenda sugugi süüks-arvamist (BES § 3286). Selle §-i esimene osa määritleb normaalse ja viimane osa ebanormaalse süüdimatuse.

Balti-Saksa õigusteadlase Karl Erdmanni (sündinud 1841.a. Volmaris, surnud 1898.a. Tartus) tõlgitsusel tuleb BES § 3286 viimast osa mõista selliselt, et ainult tahtlik enda viimine meelemõistuseta olekusse joobumuse teel ei vabasta süüdivusest. Sellest järeldub, et kui isik viiakse teise poolt meelemõistuseta olekusse joobumuse läbi, siis pole joobumu ka vastutav oma tegude läbi tekitatud kahjude eest.

See tsiteeritud Erdmanni arvamus on kooskõlas ka BES saksakeelse redaktsiooniga ja olgugi, et BES sissejuhatuse § XVI märkuse järgi saksa- ja venekeelsete tekstide vastuolu korral eelistatakse venekeelne tekst, tuleb puht õigluse seisukohalt juba käesoleval juhul võtta arvesse saksakeelne tekst ja selle alusel teatud järeldus teha.

Vahemärkmena olgu tähendatud, et BES kinnitati nii vene- kui saksakeelse tekstiga.

Nagu eeltoodust nähtub pole isik, kes ei võinud juhtida oma tegevust, tsiviilõiguslikult süüdiv. Sellega on antud n.n. psühholoogiline kriteerium, sest süüdivus on võime, mis omane igale normaalselt arenenud ja vaimselt tervele isikule. Normaalse arengu tulemuseks on n.n. vaimne küpsus, mis omakorda eeldab küllaldast kogu kujutlusi nii sündmustikkude kausaalsusest, kui ka sotsiaalse elu nõuetest.

Psühholoogiline kriteerium jaguneb kahte ossa: kujutlusvalda kuuluv arusaamine oma teo iseloomust ja tähendusest ning tahtevalda kuuluv võime - juhtida oma tegevust. On ükski neist osadest eitatav, tuleb järe-

likult eitada ka süüdivust.

Sellest järgneb, et nõdrameelne, pannes toime õigusrikkumise ja tekitades kahju, pole vastutav selle kahju eest, sest temal puudus teadliksja vaba tahe. Nii tuleks lahendada see küsimus kinnipidades sõnasõnalt BES vastavaist normest ja kahjusaaaja jääks kahjutasuta. Kuid sarnane asja lahendamine pole õigluse seisukohast sugugi õige, sest kui ei saa lugeda kahjutekitajat süüdlaseks, siis veel vähem on süüdi kahjukannataja. Sarnasel juhul tuleks rakendada BES § 3444, mille põhjal on kahjutasumiseks kohustatud igäüks, kes seda tekitab oma tegevusega või tegevusetusega. Toodud BES § 3444 ei näe üldse ette süü küsimust vastandina BES § 3284.

Ja kuigi lapsealistele alla 7 aasta vanuses ning isikutele, kelledel puuduvad vaimlised omadused oma tegevust juhtida, keelatud toimingud süüks ei loeta, siiski tekitatud kahju tuleb tasuda nende varandusest, niiõrd, kuiõrd selle läbi ei kaotanad elatisvõimalusi. Kuid kui on tegevust nende isikute järelvaatajate hooletusega, siis vastutus kahjude eest pööratakse esijoones hooletuses süüd-

laste varandusele. (BES § 3445). Selle §-i viimase osa järgi lasub vastutus mittesüüdivate isikute järelvaatajatel ja nende eest hoolitsejatel, sest tegemist on järelvaatajate iseseisva süüga, kuna nad seaduse järgi on kohustatud igati sarnaste isikute järgi valvama.

Edasi ei loeta õigusrikkumine alluvale süüks, kui ta saatis selle korda ülemuse käsul, kusjuures on nõuetav, et see tegu iseenesest polnud kuritahtlik (BES § 3287). Siin tuleb arvata teenistuslikku alluvust, aga mitte eraõiguslikku, nagu see nähtub seaduses tarvitatud sõnast "ülemus". 8)

Teisest küljest õiguserikkumisel on vastutavad ka need isikud, kes lasksid seda sündida, kui neil oli võimalus ja ka kohustus takistada seda õigusrikkumist isiklike suhete tõttu õigusrikkujaga kas isa või peremehe näol (BES § 3288).

Selle §-i järgi on isa ja peremees vastutavad oma lapse ja teenija poolt korda saadetud õigusrikkumiste eest.

8) Erdmann I, lhk. 263.

Nagu vaadeldud BES § 3288 sisust võib järeldada, vastutavad isa ja peremees ainult sel juhul kui nad ei valvanud oma hoolealuste või teenijate järgi ja kui neil selleks küllaldane võimalus oli.

Kui keegi teeb teisele isikule ülesande keelatud toiminguga sooritamiseks, siis ta ka vastutab selle isiku poolt tekitatud kahjude eest, kui toimija astus ülesande piirest üle, sest isik, kes andis teisele tahtlikult ehk ettevaatamatusest ülesande keelatud teo sooritamiseks on tegelik süüdlane põhjusliku sideme tõttu tekitatud kahju ja tegevuse (ülesande) vahel (BES § 3446). BES § 3446 järgi kahjutasumisest pääsemiseks peab kostja tõendama, et seadusvastane tegu sündis tema ülesandeta ja korraldusteta. 9)

9) ex Vene Senati otsus Nr.67/79 a

VI. Deliktide liigid ja vastutus neil juhtudel.
(BES § 4554).

Nüüd asume üksikute deliktide liikide vaatlusele ühenduses tsiviilvastutuse äramääramisega.

1) K e h a v i g a s t u s e d. Kehavigastuste all tuleb mõista seadusevastast füüsiliste, jälgijätvate ja tervist rikkuvate kannatuste tekitamist teisele isikule.

Kui keegi süüksarvatava seadusevastase toiminguga tekitab teisele kehavigastuse, siis on ta kohustatud kannatanule tasuma peale ravikulude ka veel kaotatud töötasu kohtu näengu järgi (BES § 4552). See norm on võetud rooma õigusest ja rajatud Lex Aquilia'le, mispärast selle normi rakendamisel on nõuetav nimelt süüline tegvus.

Kui nimetatud kehavigastuse tagajärjel kannatanu kaotab töövõime, siis on süüdlane kohustatud ülalpidama mitte ainult kannatanut, vaid ka tema ülalpidamisel olevaid isikuid (BES § 4553). Huvitav on märkida, et Liivimaa linnades neil juhtudel, kui

vigastus tekitati ettekavatsematult, tasub süüdlane ravimise ja muud tasud ainult pooles suuruses (BES § 4554).

Kui aga kehavigastuse tagajärjeks oli invaliidisus või keha moonutamine, siis selle eest määratakse veel eriline tasu kohtu näengul, kusjuures naisisikute keha moonutamise juhtudel pööratakse eriline tähelepanu sellele, kas seetõttu on raskendatud abiellumine (BES § 4555).

Erdmanni arvates naisisikutele makstav tasu ei kanna sugugi trahvi iseloomu, vaid on mõeldud ainult neile ülalpidamise kindlustamiseks ja seejärel, kui naisisik on majanduslikult kindlustatud, ei või ta ka seda tasu nõuda.

Olgu tähendatud, et kui mitu isikut panid toime kehavigastuse, siis üldise mõiste järgi igauks vastutab ainult oma teo tagajärgede eest.

2) S u r m a m i n e. Süüdlane teise isiku surmas on kohustatud tasuma surnu pärijaile kõik ravimise katse ja arstliku ülevaatuse, kui ka matmise ja leiuna kulud (BES § 4556). Kui surmasaanu oli kedagi ko-

hustatud ülalpidama, siis see kohustus läheb üle surma tekitajale, kusjuures tasumisele kuuluva summa suuruse määrab kindlaks kohus oma näengul, arvestades surmasaanu tõelise elukestvusega, võimetega ja lõpuks selle tarvetega, kellele tasu määratakse. Ka siin on maksev reegel, et kui isikul, kes on õigustatud surmatekitajalt tasu saama, on küllaldaselt varandust ja võimalusi enda ülalpidamiseks, siis langeb ära tasunõudmise õigus (BES § 4557).

Selle §-i rakendamisel tekib küsimus, kuidas arvestada isiku elu tõenäolist kestvust? Ülesseatud küsimuse lahendab BES § 2315 märkus, kus on toodud vastav tabel, milles arvatav elukestvus on seatud teatud vahekorda isiku vanusega. Nii näiteks: kui isik oli surmasaamisel alla 20 aastat vana, siis arvatakse et tema eluiga tõenäoliselt kestab veel 30 aastat; kui isik oli aga surmasaamise momendil üle 60 aasta vana, siis tema eluiga arvatakse tõenäoliselt veel kestvaks 5 aastat, j.n.e.

Nagu tähendatud BES § 4557 sõnastuses nähtub, ei ole nõuetav, et tasu suurus oleks vastanud surmasaanult saadud ülalpidamise suurusele, vaid tasu suu-

ruse küsimus lahendatakse kohtu näengul, mille juures arvestatakse ainult kadunu vanusega, tema võimetega elu ülalpidamise hankimisel ja nõudja tegeliku vajadusega. Seega pole meil tegemist kahju tasumisega selle sõna otsemas mõttes, vaid seadus kaitseb nõudjat ainult hädasse ja viletsusse langemise eest, nagu see selgelt ilmneb sama BES § 4557 viimasest osast.

3) I s i k u v a b a d u s e v ö t m i n e.
Kui keegi seaduse vastaselt võtab teiselt vabaduse, siis on ta kõigepealt kohustatud vabaduse tagastama ja peale selle veel tasuma - kohtu näengul - kaotatud töötasu kui ka muud sellest tingitud kahjud (BES § 4558). Nagu nähtub on ka siin tarvilik kindlaks teha kõigepealt seaduse vastasus, milline on kõrvaldatud kõigil neil juhtumel, kus vabadusevõtjal seesuguseks tegevuseks oli õigus (näit. vahistamisõigus).

4) N a i s i s i k u t e a u v a s t u s i h i t u d s ü ü t e o d. Naisisiku röövimises, vägistamises ja tema kallal kiimalise teo soorita-

mises, meelemõistuseta seisukorras oleku ajal, süüdlane on kohustatud tasuma täielikult kõik kahjud (BES § 4559). Kui nimetatud tegude tagajärjel naisisik sünnitab, siis loomulikult langeb süüdlasele - peale eeltähendatud tasu - ka veel alimentide maksamise kohustus.

Alimentide suurus määratakse kohtu poolt vastavalt lapse isa materjaalsetele võimalustele ja lapse ema seltskondlikule seisukorrale (BES § 169).

See alimentaarne kohustus on puhtal kujul isiklik ja lõpeb kohustatu surmaga.

Kui aga kohustatust peale te surma jäi järgi mingisugune varandus, siis see varandus on vastutav tähendatud alimentaarsete kohustuse ees (BES § 170).

Peab tähendama, et sarnased lapsed loetakse vallaslasteks (BES § 163) ja neil pole seadusjärgset pärimisõigust isa varandusele (BES § 1872).

5) A u h a a v a m i n e. Auhaavamisel on teotatul õigus nõuda ainult teotajalt auhaavavate ütelnuste tagasivõtmist ehk vabandamist; rahalist kahjutasu, kohtu näengul, on teotatul õigus saada ainult sel korral, kui selle teotamise tagajärjel sündis talle

tegelik kahi või kaotas teatud tulu (lucrum cessans), kusjuures nõudeõigus kustub ühe aasta jooksul, arvates teotatule auhaavamise teatavaks saamisest (BES §§ 4560 - 4561).

6) V a r a n d u s v a s t a s e d d e l i k t i d.
Mis puutub vastutusse seadusevastase asjade rikku-
mise eest siis seda vastutust korraldavad BES §§
3441 - 3460 normid (BES § 4562).

Tähendatud normid määravad üldiselt vastutuse kahjude eest olenevalt kahjutekitaja süüdluse liigist, milliseid asjaolusid oleme selles kirjutises käsitlenud juba eespool. Samade normide põhjal lahendub ka vastutus võõra vara riisumise eest, kusjuures kohaldatakse veel alljärgnevad BES-e §§-id (BES § 4563).

Kui varastatud asja ei leita või ta on rikutud, siis kannatanu võib nõuda selle asja kõrgemat hinda, mis asi omas selle riisumise momendil (BES § 4564). Nagu sellest nähtub on siin asja hindamise suhtes maksev eelpool käsitletud Lex Aquilia.

Tuleb eriti allakriipsutada asjaolu, et riisujal pole õigust nõuda asja peale tehtud kulutiste tasumist ja on kohustatud asja omanikule ~~asja~~ tagasi andma samas seisukorras nagu ta üleandmise momendil on. (BES § 4565).

7) P e t t u s. Pettuse mõiste määrab kindlaks BES § 2977 järgmiselt: pettuse all mõeldakse teise isiku seadusevastast eksitusse viimist, sihiga teda kallutada mingile tegevusele või tegevusetusele, mis on kahjulik ta kasudele. Nii piiritletakse pettuse tsiviilõiguslik tähendus seega, et petja kasutab pahahtlikult teisele poolele tundmatuid fakte oma huvides. Selle BES § 2977 juurde kuulub arhailise iseloomuga märkus, mis mõningail juhtumel õigustab pettust ja nimelt: pettus, mis toimitud petetule kahju mittetekitamise, vaid tema omanduse alalhoidmise ehk üldse kahjustest hoidmise sihiga, loetakse lubatud kavaluseks.

Süüdlane pettusega tekitatud kahjude eest on kohustatud tasuma kogu kahju, kusjuures nõudeõigus sel juhul kustub kahe aasta möödumisel, arvates teo

sooritamisesest (BES § 4566).

Üldiselt tuleb tähendada, et vastutus kahju-
de tasumise eest läheb üle kahjutekitaja pärijaile
(BES § 3448).

Lõpuks peab nentima, et juhusliku kahju eest
keegi ei vastuta (casum sentit dominus).¹⁰⁾

BES § 3438 järgi loetakse kahju juhuslikuks,
kui selle tekitamise põhjustas sündmus, mida või-
matu oli ette näha inimliku mõistusega ja vältida
inimliku jõuga.

Kokkukõlas nende seadusmäärustega näeb BES
§ 4239 ette, et töövõtja vabaneb vastutusest, kui
talle näit. parandamiseks antud asi on hukkunud,
kadunud või rikutud vältimatu juhuse läbi. Sääras-
te juhuste hulka kuuluvad BES § 1380 järgi röövimi-
ne, vargus, tulekahju ja teised vältimatud ja ette-
nägematud sündmused, kui need on aset leidnud, hoo-
limata kõigest asjapidaja hoolest.

Sellest järgneb, et töövõtja, kelle töökojast
murdvarguse tagajärjel on kaduma läinud temale pa-
randamiseks antud asi, vabaneb vastutusest tööand-

10) BES §§ 3438 - 3440.

ja ees, kui ta suudab tõestada, et ta asja hoidmisel oli talitanud kõige hoolega ja nimelt oma töökoja kaitseks murdvarguse vastu oli tarvidusele võtnud abinõud, mis inimliku mõistuse järgi õheksid pidanud ära hoidma murdvarguse toimepaneku võimalused.¹¹⁾

Praeguses õiguses on aga mitmed juhtumid ettenähtud, mil teatavad ettevõtjad (raudteed, tööstuslikud käitised j.m.) peavad nende ettevõtete majandamises tekkinud kahjud kahjukannatanule tasuma, sõltumata nende süüist, seega ka juhusliku kahju tasuma. 12)

11) Riigikohtu Ts. toim. nr.90 - 1932.a.

12) Raudteede Seadus, Tööstusliku Töö Seadus.

VII. Solidaarne vastutus.

Eespool on tähendatud, et üldiselt igauks vastutab ainult oma teo tagajärgede eest, kuid on juhtumeid, kus mitu isikut vastutavad solidaarselt üleastumise või süüteo juhul, põhimõttel "kõik ühe ja üks kõigi eest".

Sarnase solidaarse vastutusega on meil tege- mist siis, kui mitu isikut ühiselt panid toime mingisuguse süüteo (BES § 3337). See solidaarne kohustus tekib juba seaduse põhjal ja on esile kutsutud ühisest süüst ning aluseks on oletus, et iga kaasosaline on süüdi kogu kahju tekkimises.

Varguse varjaja ei vastuta BES järgi soli- daarselt varguse kordasaatjaga, vaid tema vastu- tus on iseseisev ja sõltuv tema teo ulatusest; kui aga sarnase varjamise saatsid korda mitu isi- kut, siis sel juhul need varjajad vastutavad juba solidaarselt kui kaasvõlgnikud.

Solidaarse vastutuse korral iga kohustatu peab täitma kogu kohustuse, millise täitmisega tei-

sed kaasvõlgnikud vabanevad vastutusest kreditori ees (BES § 3344). Sellest järgneb, et kui üks seadusevastase teo sooritajaist tasub kogu tekitatud kahju kahjukannatanule, siis sellega vabanevad kahjukannatanu suhtes seadusevastase teo ülejäänud kaassooritajad omakordsest kahjude tasumisest, mis on ka loomulik, kuna kahjukannatanu on juba täielikult rahuldatud kogu tekitatud kahju tasumisega. Sarnasel korral kahjutasujale jääb õigus teistelt kaasvõlgnikkudelt nõuda jagamisel nendele langevate osade tagasimaksmist (BES § 3348).

Seega kahjutasujal on regressiõigus kaasvõlgnikkude suhtes.

Ülaltoodud BES § 3344-as tähendatud reeglist erandina võib võlgnik, kellelt nõutakse kogu nõude täitmist, teatud juhtudel nõuda kohustuse jagamist (beneficium divisionis), kuid nimetatud õigust ei saa tema kasutada sel korral, kui nõude aluseks on seadusevastane tegu (BES § 3350).

Sellest järgneb, et delikti puhul on iga solidaarne võlgnik kohustatud vastuvaidlemata tasuma

kogu tekitatud kahju, kusjuures talle jääb regressiõiguse alusel kaasvõlgnikelt nende vastavate osade sissenõudmise õigus.

Peale vaadeldud delikti liike näeb kehtiv BES ette veel kohustusi, mis oma tekkimise viisilt kalduvad deliktidele väga lähedale ja võib öelda, et sisuliselt ühtuvad deliktidega, kuna nende aluseks on ikkagi teataval määral seadusevastane tegu ja selle läbi tekkinud kahhi kuulub samuti häästamisele.

Nimetatud põhjusel on ka nende juures peatamine õigustatud.

A. Esemete väljaviskamine, väljavalamine ja kukkumine.

Kõige pealt käsitleme vastutust kahjude eest, mis tekkinud ningisuguse eseme väljaviskamise, väljavalamise ja kukkumise läbi.

Kui keegi tekitab kahju millegi väljaviskamisega või väljavalamisega tänavale või sarnasele kohale, kus inimesed käivad või harilikult viibivad, või tarvilikult mitte kinnitatud asjade kukkumise

VIII. Obligationes quasi ex delicto.

Peale vaadeldud delikti liike näeb kehtiv BES ette veel kohustusi, mis oma tekkimise viisilt kalduvad deliktidele väga lähedale ja võib öelda, et sisuliselt ühtuvad deliktidega, kuna nende aluseks on ikkagi teataval määral seadusevastane tegu ja selle läbi tekkinud kahhi kuulub samuti häästamisele.

Nimetatud põhjusel on ka nende juures peatumine õigustatud.

A. Esemete väljaviskamine, väljavalamine ja kukkumine.

Kõige pealt käsitleme vastutust kahjude eest, mis tekkinud mingisuguse eseme väljaviskamise, väljavalamise ja kukkumise läbi.

Kui keegi tekitab kahju millegi väljaviskamisega või väljavalamisega tänavale või sarnasele kohale, kus inimesed käivad või harilikult viibivad, või tarvilikult mitte kinnitatud asjade kukkumise

läbi, siis kahjukannatanu võib nõuda hoones elutsevalt isikult kahjude tasumist (BES § 4567).

Selle §-i määrus on kohaldatav mitte ainult linnade ja külade suhtes, vaid ka väljaspool neid olevate käidavate teede kohta. Seejuures pole tähtis kas eseme väljaviskamine, väljavalamine j.m., leidis aset päeval või öösel (BES § 4568).

Peab märkima, et kahjutasu nõudega tuleb pöörata hoones elutseva või hoonet valdava isiku aga mitte selle hoone omaniku vastu, kui viimane seal ei elutse või seda hoonet ei valda (BES § 4570), kusjuures hoone kasutajale jääb õigus makstud kahju suurus regressiõiguse alusel sisse nõuda tegelikult süüdlaselt (BES § 4571).

Kui aga ühte hoonet kasutavad mitu isikut, siis vastutavad nemad kahjude eest ühiselt kui kaasvõlgnikud, kusjuures tasuja võib teistelt kaasvõlgnikelt nõuda sisse enam makstud osa (BES § 4572).

Kahjude eest tasumise kohustus läheb üle ka kohustatud pärijaile ja viimased on kohustatud kogu tekkinud kahju kahjukannatanule tasuma (BES § 4574).

Kahjude tasumise kohustus langeb ära, kui kahjukannatanu on saadud vigastuses ise süüdi ja nimelt süüdi selle läbi, et ta ise ei pööranud tähelepanu väljapandud sellekohastele hoiatavatele märkidele või ei reageerinud hoiatavatele hüüetele (BES § 4575).

Siin on tegemist kahjukannatanu enda süüga, kuna kahju tekitavate tagajärgede hoidmise eest oli igati hoolitsetud ja seepärast pole kahjukannatanul ka mingit kahjutasu nõudmise õigust.

B. Loomade poolt tekitatud kahjud.

Edasi vaatame kahjude tasumise korda loomade poolt tekitatud kahjude eest.

Kui koduloom haavab või surmab inimese või tekitab mingisuguse teise kahju, siis looma omanik on kohustatud tasumaksmiseks, kuid ainult sel juhul, kui ta saades teada sündinust, selle peale vaatamata jätab selle looma endale ja jätkab looma eest hoolitsemist. Sellest vastutusest pääse-

miseks võib looma omanik loobuda loomast, mil juhul kahjukannatanul on õigus oma kahjude katteks seda looma endale võtta (BES § 4577).

Hagiga tuleb pöörduda selle isiku vastu, kes hagi esitamisel oli looma omanikuks (BES § 4579). Nii näiteks, kui endine omanik loobub kahju tekitanud loomast (derelictio) ja selle looma omandab teine isik, siis on viimane ka vastutav kahjude eest, millest ta võib vabaneda omakorda loomast loobumise läbi; siin peetakse silmas rooma reeglit: "nox caput sequitur".¹³⁾

Kui loom kuulub mitmele omanikule, siis vastutavad nad tekitatud kahjude eest nagu kaasvõlgnikud (BES § 4580).

Loomast loobumine ei vabasta omanikku kahjude tasumisest, kui ta kohtu ees ebaõigelt salgab looma temale kuulumist ning sel juhul nõutakse talt kogu kahhi sisse, vaatamata sellele, kas ta jätab looma endale ja oma hoolitsemisele või ütleb loomast lahti (BES § 4581).

¹³⁾ Erdmann IV lhk. 528.

Kahju tekitanud looma omanik vabaneb vastutusest, juhul, kui see loom oli usaldatud kellegi järelvalvele; sel korral langeb kahjude eest vastutus looma järelvaatajale ja ainult viimase maksuvõimetusel on vastutav looma omanik, kuid ainult looma väärtuse ulatuses (BES § 4582).

Kui kahi tekkis kannatanu enda ettevaatamatusel või sellest, et ta ise ärritas looma, siis langeb tasumaksmise kohustus ära (BES § 4583).

Kui aga kahi tekib looma ärritamise tõttu kõrvalise isiku - mitte looma omaniku ega ka kahjukannatanu - poolt, või mitte küllaldasest ettevaatusest looma juhtija poolt, siis vastutab tekinud kahjude eest tegelik süüdlane, s.o. looma ärritaja või juhtija (BES § 4584).

Samuti kustub nõudeõigus, kui kahju tekitanud loom ära kaob või sureb ilma omaniku süüta (BES § 4585).

Nõudeõigus läheb üle ka kahjukannatanu pärijaile, kuna looma pärimise teel omandaja ei vastuta kui pärija, vaid kui looma omanik vastavalt BES § 4579 määrusele. (BES § 4589).

Kui keegi kaitses ennast või oma asja kallaletungiva võõra looma eest ja mitte omades teisi kaitsevõimalusi, surmab või vigastab selle looma, pole ta kohustatud looma väärtuse tasumiseks looma omanikule (BES § 4590).

Sel juhul on tegemist lubatud endakaitsega ja seepärast pole ka mingit vastutust teo tagajärgede eest seaduses ette nähtud.

Teistsugune seisukord on koerte ja kiskjate loomade poolt tekitatud kahjude eest vastutamisel.

Kurjade koerte või kiskjate loomade pidaja on vastutav nende loomade poolt tekitatud kahjude eest, ega või sellest vastutusest pääseda loomadest loobumise läbi (BES § 4591).

Kui keegi tapab nimetatud kurja looma kallaletungi vältimiseks, siis ei ole õigust looma tapjalt mingisuguse kahjutasu nõudmiseks (BES § 4592).

Ex libi. univ. Tart.

IX. Kahju mõiste ja suuruse määritlemine.

Oleme kogu aja kõnelenud kahjudest ja nende tasumisest. Tekib küsimus, mis tuleb õieti mõista kahjude all?

Ka sellele ülesseatud küsimusele leiame vastuse kehtivas BES-es.

Kahjuks loetakse igasugune kaotus, mida võib materjaalselt hinnata (BES § 3435).

Sellest järgneb, et kahi peab omama teatud materjaalset väärtust.

Kahju võib olla ~~kas~~ positiivne (damnum emergens), s.o. kui väheneb kannatanu varandus (näit. varanduse vastased deliktid); kui aga saab takistatud vara juurdekasv, siis on tegemist tulu kaotusega (lucrum cessans), näit. perekonnapea surmamine, kehavigastuse tõttu tööjõu kaotus j.m. (BES § 3437).

Kui kellegile tekitatakse kahi teise isiku seadusevastase tegevusega, siis kahjutekitaja vastutab kogu kahju eest (BES § 3449). Sellest järgneb, et tuleb ennistada olukord, milline oli enne

seadusevastase teo sooritamist.

Edasi vaatleme kahjude hindamist.

Kahjude hindamisel võetakse arvesse mitte ainult peasja ja tema päraldiste väärtust, vaid ka see kaotus, mis kaudselt tekitatud kahju sünnitava asjaoluga ja nimelt: sarnaste asjade hinna vähenemine, millised ^{asjad} küll iseenesest jäid rikkumata, võimalikkude kasude mittesaamine ja asja rikumisega esile kutsutud erilised kulud (BES § 3451).

Asja hindamisel võetakse arvesse mitte ainult tema harilik hind, vaid ka eriline väärtus, mis asi omas kannatanu suhtes. Väärtus, mis rajatud ainult isiklikule asjasse suhtumisse, n.n. pretium affectionis, arvesse ei võeta (BES § 3454).

Pretium affectiones oleneb omaniku poolt asja eelistamisest kas asja eriliste omaduste või isikliku asjasse suhtumise tõttu, vaatamata asjast saadavale kasule. (BES § 588).

Kui kahi tekkis seadusevastase teo tagajärjel, siis võetakse arvesse asja väärtus tema rikumise või hävimise momendil (BES § 3460).

Deliktist tekkinud nõudmise õigusi võib kahjukannataja üle anda teisele isikule cessione teel (BES § 3467). Nimetatud cessione võib toimuda võlgniku - deebitori - nõusolekuta.

Iga kahi, mis pole tekkinud juhuslikult kuulub seega tasumisele (BES § 3440).

Loomulikult omi õigusi teostada, s.o. kahjutasu nõuda võib kahjukannatanu nõuda, sellel korral kui kohustatu vabatahtlikult ei maksa kahjutasu, ainult kohtukorras, mispärast keegi pole õigustatud omavoli ega ka jõudu selleks tarvitama (BES § 3379).

Sellest järgneb, et ka delikti puhul tekitatud kahjude nõudmiseks tuleb kahjukannatanul pöörduda kohtuasutiste poole vastavasis seadusis ettenähtud korras. Ainult seaduses ettenähtud juhtudel võib isik teostada hädakaitset ja nimelt siis, kui ta sellega suudab ära hoida delikti (BES § 3380).

Järelikult, kui delikt on toimitud ja kahi tekitatud, pole kahjukannatanud isikul enam õigust omavoli või jõu tarvitamiseks, sest hädaoht on juba möödunud.

X. Aegumine.

Igasugune nõudmine, mis pole avaldatud selleks õigustatud isiku poolt ettenähtud korras, loetakse kustunuks seaduses ettenähtud aegumise tähtaja möödumisel (BES § 3618).

Selle reegli alla käib ka delikti puhul vastutuse kustumine.

Üldiseks aegumise tähtajaks on BES-es ettenähtud 10 aastat (BES § 3620), kuna Kuramaal on selleks tähtajaks 5 aastat (BES § 3621).

See on üldine aegumise tähtaeg, kuid seadus näeb ette ka lühemaid aegumise tähtaegu, millistest meid huvitavaist tähtaegadest oleks nimetada järgmisi:

a) Nõudeõigus tasusaamiseks pettusega tekitatud kahjude eest kustub kahe aastaga nagu juba eelpool tähendatud (BES § 4566).

b) Auhaavamise juhtudel on aegumise aeg üks aasta (BES § 4561).

c) Esemete väljaviskamise, väljavalamise ja

muudel kohtudel aegub nõudeõigus samuti ühe aasta möödumisel (BES § 4576).

Sellest järgneb, et teiste vaadeldud deliktide juhtudel tuleb kohaldamisele üldine kümne aastane aegumis-tähtaeg, mille möödumisel kustub iga-sugune nõudeõigus.

Aegumistähtaja jooks algab momendist, millal actio nata est, s.t. sellest päevast, millal võib esineda deebitõri vastu vastava nõudmisega, teiste sõnadega arvates nõude aluse tekkimise momendist (BES § 3623).

Kohtuliku jälitamise algamisega vastavas kohtus katkeb aegumise tähtaja jooks, kusjuures juba möödunud aega ei arvestata ja algab uus tähtaja lugemine (BES § 3629). Selle §-i sõnastusest nähtub, et nõue peab olema tõstetud vastavas kohtus, s.t. nõude esitamisel tuleb silmas pidada asi- ja koht-alluvust kuna vastasel korral loetakse nõue mitte-esitatuks ja seega aegumistähtaja jooks mittekatke- nuks.

Edasi peab tähendama, et juhul kui keegi alustab asja nõude esitamisega, kuid ei jatka seda

toimetust, siis aegumistähtaja jooks uuendub ja algab sellest päevast, mil nõudja oli kohustatud, selle nõudega ühenduses oleva asja edaspidiseks jätkamiseks, tegutsema. Niisugusel korral uus aegumistähtaeg on kümne aastane, sellele vaatamata, et esialgne aegumistähtaeg oli lühem.

Samuti katkeb aegumistähtaja jooks kui selle kestel deebitor tunnustab kreditori õigust (BES § 3634).

Kui aga deebitor millegipärast täidab oma kohustuse, mis oli aegumise tõttu juba kustunud, siis pole temal õigust kreditorile antud rahuldust tagasi nõuda (BES § 3640). See paragrahv on rajatud puht õigluse tunnetele, sest kuigi teatud võlg on aegumise teel kustunud, jääb tema ikkagi võlaks, kuna tegelikku tasumist pole olnud.

+ + +

Ka Vene seaduste X köide näeb ette kahjude tasumist delikti puhul. Nii määrab X köite § 644,

et süüdlane mingisuguses süüteoos või üleastumises, sõltumata sellest, kas see on toimitud ettekavatsetult või ettekavatsemata, on kohustatud tasuma kõik sellest tekkinud kahjud.

Lähem peatumine Vene seaduste X köites ettenähtud deliktide puhul vastutuse juures osutub praktilisest seisukohast üleliigseks, kuna tähendatud X köite normid on Eestis kaotanud kehtivuse "Endisest Pihkva ja Petrogradi kubermangust Eesti Vabariigi külge liidetud maaaladele Balti Eraseaduse asi - ja nõudeõiguse laiendamise seadusega". 14)

Tähendatud seaduse põhjal on meil üle kogu Eesti kehtivad eelpool käsitletud BES normid, millele alusel lahendatakse kõik küsimused, mis ühenduses tsiviilse vastutusega delikti puhul.

14) R.T. 1930, 46, 291.

XI. Lõppsõna.

Andes ülevaate delikti arengust ja vastutusest delikti puhul olgu lõpeks tähendatud, et kuigi eraõigus oma iseloomult on alalhoidlik ja tema normid püsivad sagedasti inimpõlvi, allub ka temagi üldise sotsiaalarengu põhimõtetele.

Ja kuigi õigusnormide väline kuju püsib, annab tegelik elu, mis väljendub kohtutegeluses, sellele normile tihti hoopis teise sisu ja mõiste. Seadusandja on sunnitud alatasa valvel olema et seadustes ei tekiks tühikuid, et seadus ei jääks elust maha. Seepärast ei lakka loov töö tsiviilseadusandluse alal kultuurriigis iialgi.

Nii meiegi Balti Eraseaduse asemele loodavas uues Tsiviilseadustikus võetakse ette moderniseerimisi, sest arenenud elu nõuab vastavaid, ajakohaseid õigusnorme. Kuid maksma jääb ikkagi põhimõte: "läbi rooma õiguse, kuid siiski üle rooma õiguse."
